

1 SKYRIUS. ISTORIKAS, ISTORIJA IR ISTORINĖ KULTŪRA

Šiame skyriuje siekiama supažindinti su pagrindiniais istoriografijos bruožais, parodyti istorijos mokslo principus, istorinio pasakojimo formų įvairumą, pasakojimų apie istorinius įvykius, asmenybes ir procesus aktualumą šiandienai.

4 tema. Istorijos politika ir atminties karai

Pagrindiniai klausimai:

- Kuo istorijos interpretacijos skiriasi nuo dezinformacijos?
- Kodėl atmintinos datos laikomos dabarties ir ateities orientyrais?
- Kuo reikšmingas Jerno Riuserio (Jörn Rüsen) indėlis į istorijos politikos ir atminties kultūros tyrimus?
- Ką reiškia atminties karų, istorijos politikos, Lietuvos valstybinių švenčių ir atmintinų datų, istorinės atminties, istorinės propagandos, įamžinimo, dezinformacijos, paraistorijos, desovietizacijos, „netikrų naujienų“, LDK paveldo dalybų sąvokos?
- Kodėl tokie įvykiai kaip Lietuvos Karaliaus Mindaugo karūnavimo šventės (Liepos 6-osios) atsiradimas, Lietuvos valstybės vadovo statuso pripažinimas Jonui Žemaičiui-Vytautui, Vytauto Didžiojo 500 metų jubiliejaus minėjimas yra reikšmingi istorijos politikos kontekste?

Istorinė kultūra

Kai kalbame apie istoriją, visada reikia atminti, kad istorija yra žmonių, apie žmones ir žmonėms. Tai reiškia, kad a) istorijos mokslas tiria žmonių sąmoningą veiklą, b) svarbesniu dalyku laiko žmonių elgesio motyvus, sąmoningos veiklos siekius, o ne pačius jų kūrinius, c) siekia teikti naudą, malonumą žmonėms, o ne būti mokslu dėl mokslo. Todėl istorija turi tam tikrų tikslų. Pirmiausia – padėti tiems, kas siekia suprasti savo identitetą, savo bendruomenės, tautos, valstybės vietą pasaulyje.

Čia verta paminėti vokiečių istoriko **Jörno Rüseno** išvalgas apie istorijos reikšmę dabartyje. Pasak J. Rüseno, istorinis pasakojimas yra prasmės kūrimo veiksmas, kuriuo asmuo, bendruomenė ar tauta nustato ir įtvirtina savo tapatybę. Būtent istorinis naratyvas sutelkia tautos atmintį ir solidarumo ryšiais sutvirtina žmonių bendruomenę. Istorinis pasakojimas duoda tam tikrus moralinius orientyrus asmenims, bendruomenės ir tautos gyvenimui. Jis gali praeitį ir dabartį padaryti prasmingesnę – atskleisti praeities reikšmes ir prasmes, kurių to meto žmogus neįžvelgė.

Istorijos tyrimų rezultatai visuomenę pasiekia ne vien skaitant mokslo darbuose suformuotą pasakojimą. Didelį poveikį visuomenei turi kitos istorijos sklaidos ir pažinimo formos. Tai gali būti įvairios TV laidos (įskaitant istorinius vaidybinius ar dokumentinius filmus), kitos vaizdo medijų formos, įvairių rūšių istorinė grožinė literatūra, dalyvavimas istorijos klubų veikloje, istorinių vietų, muziejų lankymas ir t.t. Su šiais veiksmais susijęs **paveldas**, kurį sudaro įvairių istorinių epochų daiktinės (statiniai, paminklai, dailės kūriniai) ir rašto (dokumentai, knygos) vertybės. Jos pripažįstamos vertingos visuomenei, valstybei bei kultūrai ir saugomos įstatymo.

Visa tai yra sudėtinės istorinės kultūros dalys. **Istorinė kultūra** apima platų istorijos interpretavimo, istorijos vaizdinių dabartyje formulavimo ir konkrečios visuomenės, valstybės orientavimosi istoriniame laike lauką. Istorinė kultūra reiškiasi per tam tikrų temų aktualizavimą, tautai ir valstybei svarbių istorinių datų ar asmenybių įamžinimą, atminimą.

Apskritai, istorinė atmintis reiškiasi kaip žodiniai, vizualiniai ritualai, kurių pagalba yra palaikomi individualūs arba kolektyviniai atsiminimai. Šie du atminties tipai tarpusavyje yra susiję. Individuali atmintis yra kolektyvinės atminties pagrindas, o kolektyvinė atmintis atskirų žmonių atmintis veikia nurodydamos tam tikrą bendrą turinį.

Nors istorikų mokslo darbai yra viena iš istorinę atmintį, istorinę kultūrą veikiančių jėgų, tačiau jie nėra vieninteliai. Ir kažin ar pagrindiniai? Istorikų indėlių, jų vaidmenį yra apibrėžęs istorikas Alvydas Nikžentaitis: „*[Atminties kultūra] visada yra susijusi su politika, nepolitinė atminties kultūra kaip tokia iš viso neegzistuoja. Dėl tokios atminties kultūros specifikos būtina skirtis tarp visuomenėje funkcionuojančių praeities vaizdinių, darančių įtaką tautiniams identitetams, ir istorikų darbų. Jie <...> gerokai skiriasi.*“

Istorinė kultūra formuojasi dviem keliais – stichiškai ir per kryptingą valstybės institucijų veiklą.

Istorijos politika

Paprastai kiekviena valstybė vykdo savąją **istorijos politiką**, kuri padeda jai vienyti piliečius ar pateisinti vidaus ir išorės politikos tikslus. Istorijos politiką galima suprasti kaip sąmoningą praeities vaizdinių naudojimo viešojoje erdvėje įteisinimą ir skatinimą, taip siekiant daryti įtaką žmonių praeities atsiminimams. Valdžios struktūros, pasitelkdamos šalies intelektualus, nusprendžia, kokius praeities elementus visuomenei reikia atsiminti. Pavyzdžiui, Lenkijoje veikia Tautos atminties institutas – speciali organizacija, kuruojanti švietimo reikalus, paminklų statymą, įvairių švenčių minėjimą. Visa valstybės istorinės atminties politika yra kuruojama šios organizacijos.

Paprastai valstybės pastangos yra įtvirtinamos teisės aktais dėl valstybinių švenčių, atminimo dienų, paminklų ar gatvių pavadinimų. Naudojant šias praeities aktualinimo priemones, nustatoma tai, ką reikėtų atsiminti. Tokią istorijos politiką yra tiesmukiškai apibūdinęs filosofas Zenonas Norkus: „*Čionai priklauso klausimai, kuriuos svarsto ne vien istorikai: ką ir kaip prisiminti (po mirties apdovanoti ordinu, pastatyti paminklą, suteikti vardą gatvei ar mokyklai), o ką užmiršti; ką ir kaip išsaugoti ar atstatyti ir pan.*“

Lietuvos istorijoje būta nemaža tokios politikos pavyzdžių. XX a. trečiojo dešimtmečio pabaigoje šalies politinė raida reikalavo idealų ir herojų paieškos. Posūkis autoritarizmo pusėn, neišspręstas Vilniaus atgavimo klausimas, beprasidedanti pasaulinė ekonominė krizė skatino valdančiuosius telkti šalininkus aplink save. Todėl atkreiptas dėmesys į praeities herojus. Vytautas Didysis tautininkams buvo pats geriausias siektino idealo – galingos tautinės valstybės – pavyzdys. Jis gerai tiko skiepijant pagarbą stipriai (autoritarinei) valdžiai ir „tautos vadui“. Taip atsirado jubiliejiniai 1930 – Vytauto Didžiojo – metai. Būtent 1930 metais buvo šio Lietuvos valdovo mirties 500 metų paminėjimo sukaktis. Jau anksčiau tarp visuomeninių organizacijų kilusią paminėjimo idėją į savo rankas perėmė valstybė. 1929 metų paskutinę dieną netgi buvo paskelbtas „Vytautui Didžiajam minėti įstatymas“.

Kitas pavyzdys susijęs su dar ankstesniu valdovu. 1989 m. E. Gudavičius pasiūlė liepos 6-ąją laikyti Mindaugo karūnavimo diena, o 1990 m. Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas šią dieną paskelbė valstybine švente. Nauja šventė ypač stiprino visuomenės susitelkimą būtent tais metais, kai Lietuvos valstybė paskelbė atstatanti dėl sovietų okupacijos nutrūkusį valstybingumą. Neveltui oficialiai ši diena yra švenčiama kaip Valstybės diena.

Dar vienas pavyzdys susijęs su Lietuvos partizanų vadovu Jonu Žemaičiu – Vytautu. 2009 metų kovo 12 d. Lietuvos Respublikos Seimas paskelbė deklaraciją apie jo pripažinimą Lietuvos valstybės vadovu.

Vykdomą istorijos politiką primena ir priešingi pavyzdžiai – noras iš oficialiosios istorinės atminties pašalinti kai kuriuos praeities elementus. Tai gatvių, mokyklų, net miestų (Marijampolė vietoj Kapsuko, Visaginas vietoj Sniečkaus) pavadinimų keitimas, paminklų sovietiniams ir komunistiniams veikėjams pašalinimas, ir t.t.

Kur čia istorijos vaidmuo? Viena vertus, istorijos įtaka politikoje gali reikštis per politinių jėgų pastangas formuoti bendrą grupės istorinę atmintį. To siekiama norint sutelkti rėmėjus ir stiprinti jau turimą jų palaikymą. Kita vertus, istoriniai faktai kartais yra paverčiami politiniais argumentais, t.y. naudojami sprendimų priėmimo procesuose savo politiniams tikslams pasiekti. Tai gali būti suprantama kaip politikos istorizavimas.

Atminties karai

Vienaip ar kitaip įtvirtinamos praeities oficialios interpretacijos ne visuomet gali būti priimtinos visiems šalies piliečiams. Net ir minėta deklaracija dėl partizanų generolo Jono Žemaičio – Vytauto paskelbimo Lietuvos valstybės vadovu pačiame šalies parlamente susilaukė gana aštrių diskusijų. Taigi, net valstybės viduje gali kilti nesutarimai dėl skirtingų praeities objektų interpretavimo. Tarptautinėje srityje pastangos skelbti savitą istorijos interpretaciją kartais skatina kylančias tarpusavio santykių įtampas, krizes. Kas vienai tautai yra pasididžiavimą praeitimi keliantis pasakojimas, kitai tautai gali būti trauminę patirtį liudijantis praeities atminimas.

Abiem – vidaus ir išorės – atvejais galima kalbėti apie reiškinį, kuris vadinamas atminties karais. **Atminties karai (konfliktai)** yra konfliktai dėl atminties, identiteto, kylantys iš skirtingų pasakojimų apie savo praeitį susidūrimo.

Atminties karai nėra naujas reiškinys žmonijos istorijoje. Nuo seniausiųjų laikų užkariautojai naikindavo jiems svetimą kultūrą. Vos tik įžengę į okupuotą teritoriją atėjūnai dažnai naikindavo miesto aikščių ir gatvių pavadinimus, suteikdavo naujus, dažnai sutapdavusios su savo valstybių vadovų, karvedžių vardais. Ilgalaikių okupacijų ir aneksijų atvejais buvo siekiama naikinti buvusią atminties kultūrą – griauti istorinius, religinius paminklus ir šventyklas, drausti spaudą vietiniais rašmenimis, pervadinti šventes ar sukurti naujas, reformuoti švietimo sistemą, sistemingai brukant naujas vertybes, savąjį požiūrį į praeitį ir t. t. Tai akivaizdu įdėmiau pažvelgus į carinės Rusijos, vėliau tapusios Sovietų Sąjungos pagrindų, istoriją. Pažvelkime į vieną pavyzdį.

Caras Nikolajus I sudarė sąlygas istorikui Pavelui Ustrialovui (1805–1870) parašyti naują Rusijos istorijos versiją, kuri turėjo argumentuoti ir pateisinti neseniai įvykdytą LDK prijungimą. P. Ustrialovo sukurtame istorijos pasakojime LDK žemės pavadintos senomis rusų teritorijomis, kurios per klaidą pateko į lenkų įtaką. Dėl Jekaterinos II sėkmingos politikos jos susigrąžintas. Nors LDK valdovai buvo lietuviai, tačiau valstybėje gyventojų daugumą sudarė slavai, vyravo slavų kalba ir stačiatikių tikėjimas, o slavų teritorijos užėmė plotus, dešimtis kartų didesnes už etnografines lietuvių žemes. Pagal Ustrialovą tik Jogailos asmeninės ambicijos ir lenkų klasta privertė lietuvius nususukti nuo Rusijos. Rusų istorikas netgi sukūrė naują LDK pavadinimą – „Lietuvos-Rusijos kunigaikštystė“. Nors istoriniuose šaltiniuose ši valstybė niekada taip nevadinta, tačiau vėlesnių rusų istorikų darbuose šis pavadinimas prigijo.

Ir šiais laikais santykiuose tarp tautų ar valstybių vis dar gajus „aukos – nugalėtojo“ atminties kultūros elementas. Net Europos žemyno šalims ir vis daugiau jų jungiančiai Europos Sąjungai yra būdinga skirtingų atminimo kultūrų gausa.

Kaip minėta, atminties karai vyksta ir vienos valstybės ar tautos viduje. Skirtingų grupių atmintys gali būti veikiamos daugybės skirtingų veiksnių. Jas gali veikti ir iš kitų šalių sklindanti istorinė atmintis, priešinga viešpataujančiai valstybėje. Dėl to atsiranda priešišku atminimo kultūrų susidūrimo, ir iš to kylančių konfliktų galimybė. Ypač susidomėjimas istorine atmintimi ir vidinių atminties karų tikimybe išauga politinių pokyčių ar neramumo laikais. Greta susidūrimo tarp politinio elito primetamos ir tautos atminties palaikomos istorinių atminčių atsiranda terpė plisti iš išorės skleidžiamai dezinformacijai, o taip pat įvairioms kuriamoms pseudoistorijoms, arba paraistorijoms. Tiesa, jų sklidimas nebūtinai susijęs su politine situacija šalyje.

Paraistorijos ir dezinformacijos

Išaugęs susidomėjimas istorija dažnokai gimdo pseudoistorijų, dar vadinamų **paraistorijomis**, bangą. Apskritai, paraistorijų kūrėjai retai sugalvoja ką nors naujo. Jie „atranda“ kokią nors seniai istorikų sukritikuotą ar atmestą idėją ir iš naujo pateikia kaip mokslinį atradimą.

Daugelis paraistorijų kalba apie tai, kad „mes – pirmieji, išrinktieji, svarbiausieji“. Tokiomis mintimis buvo grindžiamos dar praeito tūkstantmečio pabaigoje plitusios Česlovo Gedgaudo veikalo „Mūsų praeities beieškant“ mintys. Pastaraisiais dešimtmečiais Lietuvoje plito panašiomis idėjomis pagrįsti Jūratės Statkutės de Rosales kūriniai. Šių ir panašių autorių darbuose galima aptikti įrodinėjimų, kad

senovės lietuviai kariavo dar su egiptiečiais, buvo Trojos karo didvyriai, be to tapatinami su gotais ar viduramžių frankų Salijų dinastija.

Paraistorijos dažniausiai reikalingos tam, kad būtų patenkinti dalies visuomenės troškimai. Paraistorijų skaitytojui atrodo, kad tai suteikia jam tam tikrą išskirtinumą, priartina jį prie nedideliame išrinktųjų ratui skirtų žinių klodų, atveria akis į tikrą realybę, kurią kažkodėl nuo jo bandoma nuslėpti. Taip pat paraistorijos dažniausiai patrauklios religiniams, politiniams ar socialiniams marginalams.

Kita blogybė – su istorijos atmintimi susijusios **dezinformacijos**, kai pateikiami išgalvoti, netikri faktai arba iš dalies teisinga informacija. Informacija dažniausiai skleidžiama iš užsienio, tačiau suranda pakankamai šalininkų tarp pseudoistorikų, abejotinos reputacijos visuomenininkų ir kitokių skleidėjų įtakoje esančių asmenų. Dezinformacijos sklaidos galimybės šiuo metu labai išaugo. Tai – įvairūs socialiniai tinklai, netiesioginės informacinės kampanijos. Šios priemonės sudaro sąlygas per istorinę sąmonę labai stipriai paveikti žmones. Ryškiausias pavyzdys – Rusijos karo prieš Ukrainą ideologinis rengimas ir oficialus pateisinimas.

Vienos iš pagrindinių Rusijos informacinio karo prieš Ukrainą frazių buvo „banderovcai“, „fašistai“, „denacifikacija“. Tos pačios arba beveik tos pačios etiketės („banditai“, „fašistų kolaborantai“), pagal tą pačią schemą buvo ir tebėra naudojamos prieš Lietuvą ir kitas kaimynines šalis, kur vyko rezistencinė kova prieš sovietų okupantus. Lietuvos atveju dezinformacijos srautas papildomas kovos dėl nepriklausomybės ir laisvės sumaišymu, susiejimu su Holokaustu. Dalyvavimu Holokauste nuolat kaltinamas vienas iš partizanų vadų Adolfas Ramanauskas – Vanagas. Kodėl jis tapo taikiniu? Partizanų vadas pridarė daug bėdų sovietų prievartos struktūroms, ilgą laiką nepakliuvo į jų pinkles ir nepasidavė. Jis kėlė Lietuvos žmonių norą priešintis agresoriui. Būtent todėl, net nužudžius kovotoją, buvo bandoma jį vaizduoti kaip nacį, kaip žydšaudį. Jį žinojusiems lietuviams tokie kaltinimai skambėjo ir skamba absurdiškai. Kodėl nenustojama toliau skleisti dezinformaciją? A. Ramanauskas – Vanagas buvo ne eilinis partizanas, bet vienas iš vadų. Todėl jo asmenyje siekiama kompromituoti visą Lietuvos laisvės kovą, nes partizaninė laisvės kova, paneigianti „savanoriško Lietuvos įstojimo į SSRS 1940 m. ir Lietuvos „išlaisvinimo nuo nacių“ mitą, tam labai trukdo.

Taigi, susidaro situacija, kai įvairios pseudoistorijos arba dezinformacija istorijos mokslą išstumia iš dalies visuomenės sąmonės. Todėl tikimasi, kad istorijos mokslininkas turėtų atlikti eksperto vaidmenį, reaguoti į opius klausimus, ieškodamas tinkamos argumentacijos ir tinkamų istorijos mokslo rezultatų pateikimo priemonių. Kita vertus, kuo visuomenės istorinis sąmoningumas bus aukštesnis, kuo gilesnes istorijos žinias ir reikiamus elementarius istorijos šaltinių analizės įgūdžius bus įvaldęs kiekvienas visuomenės narys, tuo daugiau jėgų ir laiko istorikai galės skirti savo pagrindinėms funkcijoms atlikti. ☺

Praktinė užduotis.

Susipažinę su A–I šaltiniais, įvertinkite, kaip kiekvienas iš šaltinių patvirtina, papildo pateiktą pagrindinį tekstą. Rezultatus įrašykite lentelėje:

A. Apie istorinės atminties kūrimo mechanizmą:

Istorikai pateikia bendras žinias, siekia kiek įmanoma tiksliau rekonstruoti praeitį, o atminties kūrėjai, nepretenduojantys tapti profesionaliais, emocinį santykį suspenduojančiais istorikais, atrenka tai, kas praeities naratyve jaudina tam tikrą kolektyvą, vienus momentus praleidžia arba skiria jiems mažai dėmesio, o kitus iškelia, taip sukurdami tam tikrą praeities (atminties) modelį. Tas modelis yra dinamiškas, kintantis, į jį gali būti įtraukiami nauji įvykiai, kai kurie senesni primirštami, tačiau bendruomenėje jis funkcionuoja kaip atrinktų faktų, sudarančių visuomenę tenkinantį naratyvą, visuma, kuri palaikoma individualioje ir kolektyvinėje atmintyje dar ir papildomomis priemonėmis – minėjimais, šventėmis, ceremonijomis.

B. Apie karaliaus Mindaugo karūnavimo datą:

Mindaugo karūnavimo datos nerasime nė viename žinomame metraštyje. Šiandien ši diena yra pateikiama neakcentuojant, kad tai tik hipotezė. Ji išrinkta pasitelkus keletą papildomų skaičiavimų pagal kitų metraščių įrašus. Lenkų istorikas J. Liatkovskis metraščiuose buvo radęs įrašą, kad vienas Mindaugo karūnavimo ceremonijoje dalyvavęs pranciškonų vienuolis 1253 m. liepos antroje pusėje jau buvo atkeliavęs į Livonijos ordino žemes. Taigi, Mindaugas turėjo būti karūnuotas pirmoje liepos pusėje. Tai patvirtino kiti įrašai, liudiję apie Mindaugas dalyvavimą karo žygyje 1253 metų rugpjūčio mėnesį. Žinodamas, kad rugpjūčio pabaigoje Popiežius patvirtino Mindaugo karūną, E. Gudavičius apskaičiavo, kiek laiko viduramžiais trukdavo kelionė nuo Rygos iki Milano. Kiek žinoma, tų laikų karūnavimo ceremonijos paprastai vykdavo tik sekmadieniais. Taip istorikas apskaičiavo, kurį liepos sekmadienį, tikėtina, galėjo vykti šios iškilmės. Remdamasis savo tyrinėjimais, jis pasiūlė du variantus – liepos 6 arba 13 dieną. E. Gudavičiui įtikinamesnė ir arčiau tiesos pasirodė esanti liepos 6 diena. Seimas balsavo už liepos 6-ąją

C. Krzysztof Pomian apie istorinę atmintį santykiuose tarp tautų:

Kiekvienos Europos tautos atmintis apima įvairias atmintis, netgi prieštaraujančias, nes visos tautos patyrė vidinius kruvinus konfliktus: religinius karus, valstiečių sukilimus, revoliucijas, pilietinius karus, darbininkų sukeltus neramumus, santvarkų kaitas, politinius konfliktus. Tokie dalykai kartais baigiasi kompromisu. Vis dėlto po kiekvieno jų dažniausiai būna nugalėtojai ir nugalėtieji, kurių atsiminimai skiriasi ir kurie netgi tuos pačius įvykius prisimena kitaip ir vertina nevienodai bei savo atsiminimus perduoda kitoms kartoms. Staigus konfliktas niekada nemiršta kartu su savo protagonistais, bet tebegyvuoja atminčių konflikte. Laikui bėgant, kiekvienas atminčių konfliktas užgesa; vis dėlto, kad taip atsitiktų, paprastai reikia dešimtmečių ir tinkamų sąlygų, o ypač vengti visko, kas jį vėl gali įpliekti. <...> Daugybė asmenybių, įvykių ir procesų yra bendri daugeliui tautų; kai kurie bendri netgi visoms. Bet bendros atminties sudėtinės dalys labai dažnai turi priešingus ženklus. Vienos tautos didvyriai gali būti kitos prakeikti. Kas čia švenčiama kaip pergalė, ten apverkiama kaip pralaimėjimas. Tiesą sakant, laiko vien tik aukomis, anie juose įžvelgia engėjus, jei ne žudikus. Anoje sienos pusėje kalbama apie neteisėtus trėmimus, o toje – apie tarptautinių nutarimų įgyvendinimą. Ką vieni prisimena kaip nacionalinę katastrofą, kitiems tai išsivadavimas iš svetimo jungo. Šią sąrašą galima tęsti be galo.

<https://literaturairmenas.lt/publicistika/krzysztof-pomian-padalyta-atmintis-atminties-vietos-europoje-kaip-politinis-ir-kulturinis-reiskiny>

D. Istorikas Alvydas Nikžentaitis apie LDK istorijos dalybas:

ATR, LDK istoriškai apėmė teritorijas, kuriose šiandien yra: Lietuva, Lenkija, Baltarusija, Ukraina ir Rusija. Tik Rusijoje dėl orientacijos, menkinančios kitas valstybes, šių dviejų valstybių istorija yra ignoruojama. Baltarusių, ukrainiečių, lenkų santykis su ATR yra nevienodas.

[Lenkija:] „Bandant apibūdinti šiuolaikinės Lenkijos visuomenės santykį su LDK, galima būtų vartoti absorbcijos arba inkorporacijos terminą. Jos centre yra teiginys, jog lenkai barbarams lietuviams atnešė kultūrą ir su jos pagalba juos absorbavo į lenkų tautą. Šios tezės ištakos siekia XIX a. ir nors XX a. antroje pusėje ji buvo stipriai sukritikuota tokių lenkų istorijos korifėjų kaip Juliuszas Bardachas ir kity, ji gyva lig šiol.“

[Ukraina:] „Nors ši valstybė beveik 200 metų priklausė LDK, apie šį laikotarpį didžiosiose Ukrainos istorijos sintezėse beveik neužsimenama. Aiškinantis šio reiškinio priežastis, galima sutikti su A. Bumblausku, kuris tokią situaciją, iš vienos pusės, aiškina Rusijos istoriografijos poveikiu, kuri nemato ne tik Ukrainos, bet ir LDK subjektiškumo. Yra ir kita priežastis, išplaukianti iš Ukrainos istoriografijos tradicijų. Būtent Ukrainos istorikų patriarchas M. Hruševskis yra konstatavęs, jog formuojantis LDK, ukrainiečiai atliko šalutinį vaidmenį, kadangi Kunigaikštystės pagrindą sudarė lietuvių ir baltarusių

gentys. Tokiu būdu ukrainiečių istoriografija ir visuomenė lig šiol neatsikratė požiūrio į LDK ukrainiečių žemėse kaip svetimos istorijos dalį.“

[Baltarusija:] „Lietuvoje dažnai galima girdėti nuomonę, jog baltarusiai nori pasisavinti LDK istoriją. Pagrindo tokiems nuogaštavimams suteikė M. Jermalovičiaus darbai, kuriuose litvinai yra laikomi dabartinių baltarusių protėviais, neturinčiais nieko bendro su dabartiniais lietuviais, o LDK laikoma išimtinai baltarusių valstybe. Visgi reikia pažymėti, jog M. Jermalovičius populiarumo viršūnę pasiekė XX a. paskutiniame dešimtmetyje, iki A. Lukašenkos diktatūros įsigalėjimo, ir per daugiau nei 20 metų patyrė esminių transformacijų. <...> A. Lukašenkos išrinkimas Baltarusijos prezidentu ir jo planai tapti sąjunginės Rusijos ir Baltarusijos vadovu kardinaliai pakeitė ir baltarusių nuostatas LDK atžvilgiu. 1996 m. atsisakyta ir valstybės herbo su Vyčio simboliu, o sukurta nauja vadovėlių komisija pašalino iš jų teigiamus šios valstybės vertinimus.“

Alvydas Nikžentaitis. Abiejų Tautų Respublikos ir Lietuvos didžiosios kunigaikštystės praeitis lietuvių, lenkų, baltarusių ir ukrainiečių atminties kultūroje po 1990 metų. Lietuvos istorijos metraštinis. 2016/1. Vilnius, 2016.

E. Istorikas Rūstis Kamuntavičius apie pagrindinius pseudoistorijų požymius:

1. Neaiški ir paslaptinga šaltinių, kuriais remiasi tokių istorijų rašytojai, kilmė – neseniai ir atsitiktinai randamas rankraštis, apie kurį iki radimo niekas nieko nežinojo; dažniausiai randamas net ne rankraštis, o kokia nors jo kopija. Istorinės versijos keliamos remiantis autorių, kuris savo šaltinių neatskleidžia, bet rašo, kad jo pasakojimas remiasi „senais metraščiais“.
2. Nenumaldomas lingvistinių argumentų ir žaidimų su kalba pomėgis. Kadangi dauguma Europos ir nemaža Azijos dalis apgyvendinta indoeuropiečių tautų, rasti žodžių su panašiomis šaknimis galima visur – žaidimai su vardais ir vietovardžiais tapo pseudoistorijos klasika, pvz.: jei tik kur nors šmėstelėja žodžiai su šaknimi -gal-, tuoj pat teigiama, kad visos šios vietovės susijusios su galindais, ir Galicija, ir Portugalija, ir Galija – viskas tiks. Šiek tiek fantazijos ir noro – ir į tokį lingvistinių pratimų žaidimą galima įtraukti kone visą pasaulį.
3. Rėmimasis su istorija nesusijusiais arba mažai susijusiais autoritetais. Niekam nekils abejonių dėl Isaaco Niutono mokslinio autoriteto, todėl galima savo istorines teorijas grįsti jo gyvenimo pabaigoje sukurtais su istorija susijusiais veikalais, tačiau nors I. Niutonas buvo puikus fizikas, bet kaip alchemikas ir okultinių žinių gerbėjas senovės istorijos tyrinėjimų srityje nuveikė ne kažin ką gero. Tyrinėti istoriją gali bet kas, bet filologijos mokslų daktaras visų pirma yra filologas, todėl ir jo parašytas tekstas tebus tik istorijos mėgėjo tekstu.

<https://m.kauno.diena.lt/naujienos/laisvalaikis-ir-kultura/kultura/istorija-ir-alternatyva-profesionalo-zvilgsnis-296824>

F. Istorikas Rimvydas Petrauskas apie istorikų poziciją:

Istorikai nėra naivūs. Jie neskuba reaguoti garsiais lozungais, o mąsto praeitį civilizacinėmis kategorijomis. Jų gausiais tekstais ir šaltiniais išlavinta klausa nesunkiai atpažįsta falsifikatus ir pagražinimus, jie patikimai identifikuoja ribas, kur peržengiamos vertybės ir atsiduriama kitoje pusėje. Jie rimtai žiūri į argumentaciją ir atsisako tampti istoriją kaip paklodę. Jie taip pat išsklaido absoliutaus žinojimo iliuzijas dažnai apimančias entuziastus ir parodo praeities pažinimo ribas. Taip, jie negali iš istorijos paimti paruoštų analogijų ir pasiūlyti receptų, nes istorija moko ne taip. Priimdami sprendimus visuomet mąstome istoriškai, nes kitokio atskaitos taško kaip praeities žmonių poelgiai ir sprendimai neturime. Tik žinodami kaip atsidūrėme dabartinėje situacijoje, galime mąstyti apie ateitį.

<https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/rimvydas-petrauskas-istorijos-politika-ir-istorine-atmintis.d?id=86488875&fbclid=IwAR0R23U49EwsPXQnC23CZYQry5a3kK8Uc8w7vjTrA1xkExrnFAntF7-il>

G. Apie diskusijas dėl valstybės vadovo statuso Jonui Žemaičiui-Vytautui

1999 m. Lietuvos Respublikos Seimas 1949 m. vasario 16 d. deklaraciją paskelbė teisės aktu, ją pasirašiusiems partizanų vadams suteikė signatarų, o po dešimtmečio Jonui Žemaičiui-Vytautui – Prezidento statusą.

Dokumento tekstas:

**LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO D E K L A R A C I J A
DĖL JONO ŽEMAIČIO PRIPAŽINIMO LIETUVOS VALSTYBĖS VADOVU
2009 m. kovo 12 d.**

Lietuvos Respublikos Seimas,
minėdamas Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos deklaracijos 60-ąsias ir Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Prezidiumo pirmininko Jono Žemaičio gimimo 100-ąsias metines;
remdamasis Lietuvos valstybės tęstinumu, kuris reiškia, kad Lietuvos Respublika, kaip tarptautinės teisės subjektas, nebuvo sunaikinta visą 1940–1990 metų okupacijų laikotarpį;
atsižvelgdamas į tai, kad tokį Lietuvos valstybės tęstinumą inter alia išreiškė Lietuvos Respublikos savigny prieš SSRS agresiją, 1944–1953 metais Lietuvos Respublikos piliečių – karių savanorių pajėgoms organizuotai ginklu kovojant su antrąja sovietine okupacija, taip pat šiai kovai vadovavusios Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracija;
vadovaudamasis Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracijos“ 2 straipsnio 2 dalies nuostata, kad Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Taryba „buvo aukščiausia politinė ir karinė struktūra, vadovaujanti šiai kovai, vienintelė teisėta valdžia okupuotos Lietuvos teritorijoje“;

konstatuodamas, kad Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Prezidiumo pirmininkas Jonas Žemaitis atliko kovojančių Lietuvos Respublikos ginkluotųjų pajėgų vyriausiojo vado ir valstybės politinei išsivadavimo kovai vadovaujančio aukščiausiojo pareigūno funkcijas, o Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracija jam suteikė daugelį kitų valstybės vadovo įgaliojimų, įskaitant įgaliojimus atkūrus Lietuvos valstybės nepriklausomybę vykdyti Respublikos Prezidento pareigas iki susirenkant Seimui;

pažymėdamas, kad Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Prezidiumo pirmininkas Jonas Žemaitis savo pareigas atliko garbingai, o būdamas priešo nelaisvėje nuo 1953 m. gegužės 30 d. iki pat nužudymo 1954 m. lapkričio 26 d. liko ištikimas priesaikai Lietuvos valstybei,

pripažįsta, kad nuo 1949 m. vasario 16 d. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos deklaracijos priėmimo iki mirties 1954 m. lapkričio 26 d. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Prezidiumo pirmininkas Jonas Žemaitis buvo kovojančios su okupacija Lietuvos valstybės vadovas, faktiškai vykdeš Respublikos Prezidento pareigas.

Visi politikai svarstymo LR Seime metu pripažino milžinišką, neįkainojamą partizanų vado indėlį į Lietuvos valstybės istoriją. Tačiau jų nuomonės išsiskyrė būtent dėl šio dokumento. Kai kurių politikų argumentai (sutrumpintai):

A politikas. Tai daugiau simbolinis, negu juridinis aktas. Taip, nenorminio pobūdžio. Nenorminio pobūdžio todėl, kad iš tiesų Žemaitis ir tų laikų kova netelpa į jokios teisės sistemos dalykus. Sakysite, kodėl gi to reikia? Nes jį žmonės jau vadina Prezidentu. Reikia dėl istorinės tiesos.

B politikas. Jūs norite perrašyti istoriją. Pagal tokią logiką mes galime grįžti atgal ir surasti veikėjų, kurie vienoje ar kitoje epochoje padarė Lietuvai labai daug, todėl jie galėtų vadintis ir Lietuvos prezidentais.

C politikas. Teisiškai, kokios valstybės vadovu buvo J. Žemaitis, nes, kiek aš žinau istoriją, nuo 1941 m. birželio 15 d. Lietuva buvo okupuota?

D politikas. Seimas yra pripažinęs, kad vienintelė teisėta valdžia Lietuvos teritorijoje buvo Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdis. Ši deklaracija tik papildo tuo, kad Sąjūdžio vadovas pripažįstamas valstybės vadovu, teisėtos valdžios vadovu, prilygintu Prezidentui.

E politikas. Paskutiniai deklaracijos žodžiai apie tai, kad faktiškai ėjo Respublikos Prezidento pareigas, švelniai tariant, yra netikslūs ir neteisingi. Jeigu ten, kur yra kablelis, būtų padėtas taškas, manau, kad būtų išlaikytas korektiškas požiūris į istoriją

H. Apie jubiliejinius metus

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO NUTARIMAS DĖL 2023 METŲ PASKELBIMO LIETUVOS SOSTINĖS VILNIAUS IR GEDIMINO LAIŠKŲ, KLAIPĖDOS KRAŠTO BEI ŠVENTOJO JUOZAPATO METAIS

Lietuvos Respublikos Seimas,
atsižvelgdamas į istorinės, politinės, sociokultūrinės atminties išsaugojimo svarbą ir 2023 metais minimas valstybei svarbių įvykių, asmenybių atmintinas sukaktis; <...> n u t a r i a:

1 straipsnis.

Paskelbti 2023 metus:

- 1) Lietuvos sostinės Vilniaus ir Gedimino laiškų metais;
- 2) Klaipėdos krašto metais;
- 3) Šventojo Juozapato metais.

I. Su praeitimi susijusios Lietuvos valstybinių švenčių ir atmintinos dienos:

Lietuva	Lenkija	Latvija
Sausio 1 – Lietuvos vėliavos diena	Vasario 22 – Nusikaltimų aukų diena	Sausio 20 – 1991 m. barikadų gynėjų atminimo diena
Sausio 13 – Laisvės gynėjų diena	Kovo 1 – „Prakeiktų karių“ atminimo diena	Sausio 26 – Latvijos Respublikos tarptautinio pripažinimo (de jure) diena
Sausio 15 – Klaipėdos krašto diena	Kovo 24 – Lenkų, gelbėjusių žydus vokiečių okupacijos metu, atminimo diena	Kovo 2 – Tautos partizanų ginkluoto pasipriešinimo atminimo diena
Sausio 25 – Vilniaus pagarsinimo diena	Balandžio 13 – Katynės žudynių aukų atminimo diena	Kovo 17 – Nacionalinio pasipriešinimo judėjimo atminimo diena
Vasario 16 – Valstybės atkūrimo diena	Balandžio 14 – Lenkijos krikšto diena	Kovo 25 – Komunistinio genocido (1949 m.) aukų atminimo diena
Kovo 9 – Lietuvos vardo diena	Gegužės 2 – Lenkijos Respublikos vėliavos diena	Balandžio 27 – Latgalos kongreso diena
Kovo 11 – Nepriklausomybės atkūrimo diena	Gegužės 3 – Gegužės 3-ios diena	Gegužės 4 – Latvijos Respublikos Nepriklausomybės atkūrimo diena
Kovo 29 – Lietuvos įstojimo į NATO diena	Gegužės 8 – Pergalės diena	Gegužės 8 – Pergalės prieš nacizmą ir Antrojo pasaulinio karo aukų atminimo diena
Gegužės 1 – Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą diena	Gegužės 29 – Operacijų už valstybės sienų veterano diena	Birželio 14 – Komunistinio genocido (1941 m.) aukų atminimo diena
Gegužės 3 – 1791 m. pirmosios rašytinės Konstitucijos Europoje diena	Birželio 14 – Vokietijos nacių koncentracijos ir mirties stovyklų aukų atminimo diena	Birželio 17 – Latvijos Respublikos okupacijos diena
Gegužės 7 – Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos diena	Birželio 20 – Silezijos sukilimo diena	Birželio 22 – Didvyrių (Cėsių mūšio) atminimo diena
Gegužės 8 – Antrojo pasaulinio karo aukų atminimo diena	Birželio 28 – Poznanės atminimo diena (1956 m. birželis)	Liepos 4 – Žydų tautos genocido aukų atminimo diena
Gegužės 15 – Steigiamojo Seimo susirinkimo diena	Liepos 11 – Ukrainos nacionalistų įvykdyto genocido antrosios Lenkijos Respublikos piliečių aukų atminimo diena	Rugpjūčio 11 – Latvijos laisvės kovotojų atminimo diena
Gegužės III sekmadienis – Partizanų pagerbimo, kariuomenės ir visuomenės vienybės diena	Liepos 12 – Lenkijos kaimų kovų ir kankinystės diena	Rugpjūčio 21 – Konstitucinio įstatymo „Dėl Latvijos Respublikos valstybinio statuso“ priėmimo diena
Birželio 3 – Sąjūdžio diena	Rugpjūčio 1 – Varšuvos sukilimo atminimo diena	Rugpjūčio 23 – Stalinizmo ir nacizmo aukų atminimo diena
Birželio 14 – Gedulo ir vilties diena	Rugpjūčio 15 – Lenkijos kariuomenės diena	
Birželio 15 – Okupacijos ir genocido diena	Rugpjūčio 31 – Solidarumo ir laisvės diena	
Birželio 23 – Birželio sukilimo diena	Rugsėjo 1 – Kovų už Lenkijos Respublikos nepriklausomybę veterano diena	
Liepos 6 – Valstybės (karaliaus Mindaugo karūnavimo) diena	Rugsėjo 17 – Sibiro diena	
Liepos 13 – Durbės mūšio diena	Rugsėjo 27 – Lenkijos pogrindžio valstybės diena	
Liepos 15 – Žalgirio mūšio diena		
Rugpjūčio 23 – Europos diena stalinizmo ir nacizmo aukoms atminti ir Baltijos kelio diena		
Rugpjūčio 31 – Laisvės diena		
Rugsėjo 23 – Lietuvos žydų genocido diena		
Rugsėjo 28 – Tuskulėnų aukų atminimo diena		
Spalio 16 – Mažosios Lietuvos gyventojų genocido diena		

<p><i>Spalio 20 – 1791 m. Abiejų Tautų tarpusavio įžado paskelbimo diena</i> <i>Spalio 25 – Konstitucijos diena</i> <i>Spalio 31 – Reformacijos diena</i> <i>Lapkričio 23 – Lietuvos kariuomenės diena</i> <i>Lapkričio 30 – Mažosios Lietuvos prisijungimo prie Didžiosios Lietuvos akto diena</i></p>	<p><i>Spalio 16 – Popiežiaus Jono Pauliaus II diena</i> <i>Spalio 19 – Nepalaužtų dvasininkų atminimo diena</i> <i>Lapkričio 11 – Nepriklausomybės diena</i> <i>Gruodžio 13 – Karo padėties aukų atminimo diena</i> <i>Gruodžio 27 – Didžiosios Lenkijos pergalingo sukilimo diena</i></p>	<p><i>Rugsėjo 22 – Baltų vienybės diena</i> <i>Lapkričio 11 – Lačplėsio diena</i> <i>Lapkričio 18 – Latvijos Respublikos paskelbimo diena</i> <i>Gruodžio 1 sekmadienis – Prieš latvių tautą nukreipto totalitarinio komunistinio režimo aukų atminimo diena</i></p>
---	--	---

Šaltinis	Šaltinio ir pagrindinio teksto sąsajos
A	
B	
C	
D	
E	

F	
G	
H	
I	